

**Позиція учасників
Національного круглого столу
«Міфи та реалії видобування сланцевого газу в контексті сучасних екологічних
проблем в Україні»
12 грудня 2012 р.**

Україна за нинішнього уряду намагається грати активну роль у питанні різкого нарощування видобутку власних енергоносіїв і, зокрема, сланцевих газів. При цьому, на відміну від європейських країн, українські урядовці намагаються йти шляхом силового продавлювання рішення, без врахування точки зору місцевих громад, їх представницьких органів, а також ігнорують застереження науковців-екологів та переважної більшості екологічних НУО. Громадськість взагалі намагається залишити поза процесом, усуваючи її від доступу до будь-якої інформації.

Громадськість у своїх заявах та виступах неодноразово висловлювала стурбованість тим, що процес підготовки до видобування сланцевих газів в Україні відбувається закрито від фахівців, представників громадських екологічних організацій та місцевих громад.

На думку експертів екологічні, та соціально-економічні ризики від видобування сланцевого газу за нинішніх технологій та інших умов видобування є значними у короткотерміновій і загрозливими у довгостроковій перспективі. Перш за все, це – загроза для існування природних ландшафтів та родючих ґрунтів, це вилучення значних об'ємів води (якої в Україні і зараз не вистачає, навіть для питних потреб). Застосування хімічних речовин при використанні технології гідророзриву може призвести до втрати підземних питних джерел на великих територіях, а також може негативно вплинути на тектонічні умови територій.

Також існує велика ймовірність порушення геологічного середовища і, внаслідок цього, загроза забруднення водоносних горизонтів підземних вод, окрім того – це технологічні проблеми зберігання і очистки десятків тисяч тон, забруднених відпрацьованих вод небезпечними для довкілля реагентами. Сумнівними є й економічні вигоди для держави Україна від видобування сланцевих газів.

Серед активних прибічників швидкого нарощування видобування сланцевих газів Сполучені Штати Америки. З певною обережністю до різкого нарощування обсягів видобутку ставляться у Великобританії, де роботи на якийсь час призупинялися, а нині відбуваються під пильним екологічним контролем, Ірландії та Німеччині, при чому окремі німецькі землі, як наприклад – Баден-Віттенберг, зупинили видачу ліцензій на видобування. Деякі країни світу нині призупинили, або й повністю відмовилися у близькій перспективі від видобутку сланцевого газу, серед них Канада, яка має чи не найбільші його поклади, Франція, Чехія та Болгарія.

Довідково.

Як показують картографічні дослідження, перспективні для розробки території на обох ділянках є густонаселеними. На Юзівській площі проживає майже 2,9 млн. осіб, а безпосередньо на газодобувних територіях – понад 714 тисяч. Населеність Олеської площі є дещо меншою – понад 2,3 млн. осіб, але безпосередньо у зоні видобування проживає – майже 750 тисяч осіб. Слід наголосити, що на обох територіях густина населених пунктів є надзвичайно великою.

Крім того розробки потребуватимуть вилучення значних об'ємів води (якої в Україні і зараз не вистачає, навіть для питних потреб) – від 5 до 20 тис. м³ на одну свердловину. Існує велика ймовірність порушення геологічного середовища і, внаслідок цього, загроза забруднення водоносних горизонтів підземних вод окрім того – це технологічні проблеми зберігання і очистки десятків тисяч тон, забруднених відпрацьованих вод небезпечними для довкілля реагентами. Сумнівними є й економічні вигоди для держави Україна від видобування сланцевих газів.

Серед основних недоліків видобування сланцевого газу та екологічних загроз є:

- значне порушення поверхні густонаселених регіонів, втрата природних ландшафтів, вилучення великих земельних площ з ймовірністю їх незворотної втрати;

- малий строк функціонування свердловини: технології горизонтального буріння та гідророзриву хоча й значно збільшують площу контакту свердловини з породою, але забезпечують економічно ефективне функціонування свердловин до 2-3 років в той час як свердловини природного газу функціонують 10-15 років;

- невивченість екологічних наслідків, особливо віддалених, в першу чергу забруднення підземної гідросфери в т.ч. стратегічно важливих горизонтів прісних вод питної якості;

- забруднення великих обсягів водних ресурсів за відсутності підприємств, які можуть знешкоджувати такі відходи;

- сейсмічні явища – виникнення деформацій поверхні, підвищення сейсмострушуваності – так звані, техногенні землетруси.

Технологія видобутку методом «гідророзриву» передбачає створення системи свердловин (8–12 на 1 км²). Спочатку відбувається вертикальне буріння, далі бур отримує відповідний нахил і свердловину бурять відповідно до нахилу пласта. Після завершення – у свердловину під тиском закачується суміш з води, піску та хімічних речовин, що допомагають вивільняти газ. Відбувається утворення великої кількості мікротріщин, тобто, гідроподрібнення (hydro-fracing) пласта і, як наслідок, збільшення площі дренування.

Після зниження тиску, більша частина води з утворених тріщин витікає на поверхню і піддається очищенню для повторного використання, а пісок не даючи тріщинам закриватися забезпечує витік газу. Як засвідчує практика, у зоні фрекінгу залишається 10–20% початкового об'єму технологічних розчинів.

У відкритому листі громадських організацій України до Європарламенту наголошено, що буріння та експлуатація свердловин для видобутку сланцевого газу на Олеській і нетрадиційного газу на Юзівській площах спричинять значні проблеми для водного середовища регіонів. Так, на Олеській площі відсутні необхідні запаси води. З іншого боку, великі обсяги відпрацьованих рідин для поверхневих вод лімітовані транскордонним статусом ріки Західний Буг, для підземних – відсутністю нагнітальних свердловин з достатньою приймальністю. В межах Олеської площі знаходяться основні водозабори для комунального водопостачання всіх міст північної частини області, в тому числі м. Львова, а також низка родовищ мінеральних вод, які експлуатуються (наприклад, лікувально-столова вода «Олеська»).

Для Юзівської площі проблема можливого забруднення головної водної артерії Донбасу стоїть не менш гостро, оскільки ріка Сіверський Донець забезпечує питною водою більшу частину населення Донецької і Луганської областей. Ще однієї вагомої

втрата може зазнати східний маловодний регіон, адже Харківщина та Донеччина позбудуться стратегічного запасу підземних вод. На Харківщині вже розпочаті роботи з підготовки буріння першої свердловини. Втім, компанія чітко не зазначила, у який спосіб будуть зберігатися відпрацьовані рідини.

Як показують дослідження українських геологів, геологічне середовище обох площ має значну кількість розломів, а частина Олеської площі характеризується ще й підвищеною сейсмічністю. Крім того, більшість геологічних структур Донбасу, Волині, нафтогазоносних районів мають значну техногенну порушеність геологічного середовища вуглевидобувними шахтами та нафтогазовими свердловинами. Тому застосування фрекінгу в умовах тектонічної порушеності, може призвести до втрати екрануючих властивостей водотривких товщ та неконтрольованого поширення фрекінгових рідин та газів у геологічному середовищі.

Українські урядовці аргументують необхідність розробки родовищ нетрадиційних газів недостатністю нинішнього власного видобутку природного газу і намаганням позбавитися енергетичної залежності.

Значно більший потенціал для досягнення енергетичної незалежності України зосереджений в енергозбереженні та підвищенні енергоефективності економіки. На сьогодні в Україні на виробництво однієї одиниці ВВП витрачається енергоносіїв у 4–5 разів більше, ніж у європейських країнах. Скорочення витрат енергії в комунальній сфері та промисловості може призвести до зменшення споживання газу на 30–40%. Державі необхідно продовжувати стимулювання розвитку відновлювальної енергетики. Крім того, Україна має значні поклади природного газу, який залягає на великих глибинах 5–6 км. За нинішніми прогнозами – від 5 до 12 трлн м³. Україна може також використовувати для отримання енергії газ метан, прогнозна оцінка запасів 5–10 трлн м³, який нині в значній кількості викидається в атмосферу і сприяє процесу глобального потепління.

Стурбованість викликає недосконале українське законодавство в галузі видобування корисних копалин. Зокрема, поза правовими нормами знаходяться процедури, технології видобування та спеціальні вимоги щодо сланцевого газу в Україні. Натомість, активно лобіюються новації в законодавстві, які спрощують процедуру відведення земельних ділянок для видобування корисних копалин, ліквідована процедура держаної екологічної експертизи, обмежена участь громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень, скорочуються повноваження місцевих органів влади.

Ще у 2011 році були внесені зміни до ЗУ «Про угоди і розподіл продукції», який позбавив місцеву владу та місцеві спільноти права брати участь у процесі затвердження земельних ділянок для проведення розвідки нетрадиційних газів. Це сталося після невідгукних для уряду рішень Львівської та Івано-Франківської обласних рад (від яких залежало, чи буде внесено Олеську площу до переліку надр). Важко зрозуміти, чому принцип верховенства права не діє в Україні для певних галузей промисловості.

Українське законодавство забороняє буріння нафтогазових свердловин і скид стоків у зонах санітарної охорони водозаборів, проте нема гарантії, що це не буде відбуватися. Кожного разу, коли закон ставав на перешкоді швидкої розробки сланцевого газу, уряд просто міняв цей закон. Згідно українського законодавства заборонено використовувати речовини без затверджених екологічних нормативів.

Водночас, нині відсутні українські екологічні нормативи для частини хімічних реагентів, що застосовуються у процесі буріння, випробування та експлуатації свердловин. До того ж, громадськості не відомо, які саме хімічні речовини будуть застосовуватися, бо ця інформація не повідомляється.

Як вже зазначалося, українські урядовці намагаються йти шляхом силового продавлювання рішення. За останні місяці відбулися події, які відображають загальний підхід урядових структур до вирішення питання. У серпні 2012 р. Міністр екології та природних ресурсів України всупереч постанові КМУ № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» незаконно ліквідував Громадську раду всеукраїнських природоохоронних організацій, яка висловила негативні оцінки щодо планованого видобування сланцевого газу в Україні. Дуже швидко за наказом Міністра була створена інша «конструктивна до Міністерства» громадська рада, яка слухняно вирішила «Підтримати дії Уряду та Міністерства екології та природних ресурсів України щодо збільшення видобутку нетрадиційно газу та укладення угод про розподіл продукції». Тепер в планах Міністерства ліквідувати Оргуський інформаційно-тренінговий центр, створений у 2004 р. на виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема щодо впровадження Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Оргуська конвенція). Лише ці два приклади підтверджують, що початок підготовки процесу видобування сланцевих газів Україні відбувається не демократично, з обмеженням у правах громадських організацій, без ґрунтовних наукових досліджень та висвітлення екологічних ризиків для довкілля.

Учасники Національного круглого столу «Міфи та реалії видобування сланцевого газу в контексті сучасних екологічних проблем в Україні» пропонують:

1. Сформувати Національну позицію (платформу) щодо негативних наслідків для довкілля та життєдіяльності населення від планованого видобування сланцевих газів в Україні.
2. Розпочати національну кампанію «Ні видобуванню сланцевих газів в Україні!»
3. Рекомендувати Уряду і Верховній Раді України розробити та ухвалити дієві нормативно-правові акти щодо стимулювання енергозбереження та підвищення енергоефективності усіх секторів економіки.
4. Змінити вектор розвитку української енергетики в напрямі підтримки відновлювальної енергетики, зокрема, сонячної, вітрової, біоенергетики.